

KARJAL ŽURNUALU

2/2015 Kylmykuu 1 €

karjalazien iänenkannattai

Piäkirjutus

Karjalan kielen seura on ruadanuh jo 20 vuotta

Yhtistys perustettih Jovensuus 18. päivänny tuhukuudu 1995. Karjalan kieles on paistu rahvahanjärjestölöis ainosgi 80 vuotta, a perindehellizet järjestöt ollah oldu ylen tolkuttomat ajamah oman kielen dieloloi. Net ollah syvetty edupiäs mennyzien aigoin mus-telemizeh, pruzniekkoin hommiluh da ylehezeh suomelazeh järjestötoimindah. Sendäh tarvittih kogonah uvvenluaduine yhtistys.

Europan ololoin välläle piäzendän lizäkse entiten seuran perustamizeh vaikutti even'ankarjalazien ezimerki. Suomen karjalankielizet vallittih yhtenijyttyzen toimindu-liinien. Otettihs elvyttämäh da kehittämäh Suomen karjalua da omakielisty kultuurua. Murdehien lizäkse tavoitehekske tuli kirjukielen käyttöh ottamine. KKS ei ni mis tapahtuk-ses tahtonuh panna kiely muah libo muzieh.

Seuran paginanvedäjänny on läs kogo aijan ruadanuh arhijepiskoppu Leo. Hänen johtol KKS:s on roinnuh 20 vuvven aigua aktiivine kieliyhtistys da enne kaikkie Suomen karjalankielizen vähembistön evunkaččoi. Tämän stuatusan ollah tunnustettu Suomen virguniekat da monet rahvahienvälizet kollektiivat kui Europen Nevvosto. Lujatahtoine paginanvedäi on kerännyh tehokkahah ruadajan azientundijoukon, hengilöstön da enne kaikkie ahkeran sovierturyhmän. Virguniekat da ulgopuolizet azientundijat arvostetah seuran ruavon tuloksii, ku karjalan kielen vastustajat sidä vastoin kadehtitah niilöi. Ziäli on, ku vastustajii tädydy vie 2010-luvulgi. Laidurahvahallismielizien suomelazien ruado on ainos viegi aktiivistu. Heile lähimäl sugukielel on arvu voiku silloi, ku sidä voi käyttöä omien poliittizien dieloloin kannattamizeh. Monet sanotah daže suorah, ku kielen da kulttuuran häviämäne kogonah olis parembi.

Mit ollah sit KKS:n tärkeimät suavutukset? Kielen da vähembistön ičetunnon da rohkeuksen lizävymine roih tutkijoin mugah äijy seuran evunkačonduruavon täh. Tärkevin tulos poliittikkoin da virguniekkoin ker piettylöis paginois oli karjalan kielen stuatusan lujendamane tazavallan prezidentan azeteksell 27.11.2009. Enzimäzen kerran tunnustettih kielen i sezo vähembistön olemasolo. Vuozisadoi kestänyh aigu ilmai zakonan suojuu oli siiriči. Vuvvennu 2009 luajittih äijy muudugi. Karjalan kielen professor algoi ruavon Päivännouzu-Suomen yliopistos. Nurmekses algoi kielipezätoimindu. Europen Nevvoston yleline keräähmöh hyväksyi toimenpidoezityksien ker raportan, kudai koskehes varavon-alazien kielien stuatussua. Segi oli alun perin seuran aluhipano. Vuvven lopul piäzi ilmah vie karjalankieline Kalevala. Vuvvennu 2011 pandih alguh Karjalazien kodialovehhankeh da vuottu myöhembäh allettih soviertat valdivovallanke Karjalan kielen da kulttuuran elvytysohjelmas. Kevätkuus 2015 suadih jälgimäi algamah Yle:n karjalankielizet raadivouudizet. Seuran julgavoruado pandih alguh vuvvennu 2005, da nygöi on jullattuloi kirjoi 53 da iänikirjoi 12. Seura julgauu sezo verkolehti Karjal Žurnualua.

Pertti Lampi

Kirjutakkua Karjal Žurnualah!

Monet karjalankielizet duumajah, ku KZ on vaiku livvinkieline lehti. Nenga ei ole. KZ on olluh allus algajen välly forumu kaikile karjalan kielimuodoloile. Redaktsii on oppinuh kogo aijan aktiivizeh suaha kerdomuksii, kudamat on kirjutettu sežo muuloil kielimuodoloil, a on menestynnyh vaiku ozittain. Paavo Harakka on ainavo, kudai on vastannuh moniluguzih pakičuksih. Häi on kirjutannuh vuozien varrel mondu hyvä kerdomustu. Vienakse ei lubavuksis huolimattah ole suadu ni yhty kerdomustu.

NYGÖI TULI AIGU HA-VAČČUO!

Hyvät karjalazet, työndäkiä kirjutuksii teijän omisshah kielimuodoloil! Hairehii ei maksa varata. Redaktsii kohendau tekstat tarbehen mugah.

Redaktsii

KŽ 2/2015

Täs noumeras:

Karjalan kielen seura on ruadanuh jo 20 vuotta

Kirjutakkua Karjal Žurnualah!

Karjalaine Kalenduaru

"Tämä kodi on nossuh kogo mieron vuoh"

Minun oma kieli"

Blogi karjalakse

Anukselazien joukko tuttavui kaksikielizeh markinoičendah Joensuu

Karjalankielizien uuzien kuuluvasaloveh on nygöi leviembi

Karjalan Sivistysseuran hätken kestänyh ruado valmistui

Portugaalii andoi enzimäzet kaksosrahvahallizuot sadoi vuozii tagaperin karkoitettuloin juudalazien jälgipolvile

Ukrainu da Karjal

Karjalan kielen opastujii vähembi tänä opastusvuvvennu

Uuzii kirjoi tulos

Karjalazet rahvahan suarnat internetas

Karjalaine Kalenduaru

Kuva: Maria Kähäri

Vuvven 2016 Karjalaine Kalenduaru piäzöy ilmah nedälil 43. Maria Kähärin planiiruitun da kuvitetun kalenduaran tiemannu on vuvvenkierdo. Kuvien lizäkse on kolmekse eri kielimuvvokse kirjutettuloi runoloi,

kudamien luadijat ollah Tatjana Baranova, Zinaida Dubinina, Maria Kähäri, Nina Mamontova, Nikolai Morozov, Tyyne Rugojeva da Stanislav Tarasov. Karjalazen Kalenduaran voibi ostua verkolaikas hindah 15 euroo.

Yle Uudizet karjalakse

Yle Uudizii karjalakse 9.10.2015. Uudizet lugou Hiloin Natoi:

<http://yle.fi/uutiset/pohjois-karjala/karjalakse/>

"Tämä kodi on nossuh kogo mieron vuoh"

Karjalan tazavallas Vieljärves pruaznuittih heinykuun 26. päivy Karjalan Kielen Koin roindupäiviä. Roindupäivypruazniekkua pietäh ainos heinykuun jälgimäzenny pyhäpäivänny sendäh ku Karjalan Kielen Koin yhistyksen alghupanii kerähmö piettih 22.7.2012. Tänavuon roindupäiviä puutui pidiä päivypastos, sit hyvä oli pruaznuija ei vaiku pertis, ga pihalgi. Pruazniekal rahvas kuultih pajatandua, paginoid, pläššittih, arbailtih arbaituksii da kižattih. Puutuigo vastavuo tuttavien kel, paista heijänke karjalakse. Puutuigo syvvä magieloi piirualoi čuajun libo koufein kel.

Natalja Antonova saneli koin alghupanendah näh: "Kaikin työ tiijättö, što tänäpäi myö juhlimmo Karjalan Kielen Koin kolmevuodehistu pruazniekkua. Se oli kolme vuottu tagaperin, kahteskymmenes toine päivy heinykuudu, konzu Viejärven rahvas kerävyttih kluuban kohtah, da päätettih, što karjalan kieli rubieu elämäh Vieljärves, sit ruvetah tiedämäh, što se on elämizelleh päi, ruvetah tiedämäh kogo maailmal. Da se rahvas päätettih, karjalan kielel pidäy olla omat seinät, kudamat ollah nygöi minun tagan. Pidäy olla oma levo. Mierol sanotah, što vaivaine mieron vuoh eläy. Se on hyvin sanottu. Tämä kodi on nossuh kogo mieron vuoh, kaikkien ken tahtoi kannustua tädä dieluo. Se on vie kesken, no kui näittä päi ruado on jo pietty. Levo on jo kaettu. Koin sydämekset ollah pošti valmehet da täs kois jo ruatah. - - Karjalan Kielen Koin organisacii täytti kolme vuottu. Ongon se vähä vai äijy? Gu verrata lapsen eläigah, kolmevuodehine lapsi sil aijal maltau jo kävellä, mugahäi, sil ollah jo hambahat omat, se maltau iče syvvä, iče juvva, no yksikai häi vie tarviččou abuu da vahnembi en huoldu da hyödy. Sendäh potakoiččizimmo kaikkii ket oletto lekkehel, ket oletto ruadi karjalan kiieldy, kannattamah tädä dieluo edehgi päi."

Roindupäivyniekale pidähäi toinah podarkoigi. Niidy puutui vägitukku. Karjalan tazavallan kul'tuuruministru Jelena Bogdanova toi koile podarkakse hurstin Piäjärvespäi. "Anna Ivanovna Vla-

sova on sen kudonuh, olen sie sen ostanuh. Duumaičin podarkakse otan tämän hurstin, da uskon, ku tämä hursti yhtistiä kaikkii maltajii, neroniekko, kudamat eletäh ymbäri Karjalua, gu myö voi-

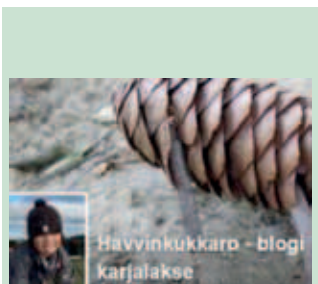
zimmo omii neroloi siirdiä toine toizele."

Kačo Youtubespäi video tapatumah näh. Sežo Viestit Karjala -youtubekanualal on video pruazniekkah näh.

Minun oma kieli"

"Karjalan kielioipit" -projektan tavoiteh oli luadie yleisnägemys sit, mittuzii variatsieloi karjalan kieles on, da sendäh sanottih julgi kirjutuskilbailu. "Minun oma kieli" – kilbailuh otti ozua kaikkiedah viizitostu tekstua. Niilöis seiččemen on kirjutettu livvikse, nelli lyydikse, kaksi tverikse, yksi vienakse da yksi on ižorakse. Enimyölleh kirjutukset opitah olla kirjukiely, a paikalližus näggy sežo. Kilbailun tuloksis luajittuu kirjua *Minun oma kieli* suau terväh ostua KKS:n verkokaupas da Jovensuun toimistos. Hindu on 10 euroo. Lähte da kuva: Opastajat.net / forum

Blogi karjalakse

Karjalan kielen opastui Päivännouzu-Suomen yliopistos blogguau karjalakse hänen perhen argielokses. Häi kirjuttau Havvinkukkaro-blogis lapsiperhen maailmah näh, pikoipalazii tavallizis tapahtumis. Blogin kirjutukset päitäh hyvin nengozilegi, kudamat äijä ei vie malteta karjalakse, no maltetah suomekse: kirjutuksien lopus on pikkaraine karjal-suomi -sanasto. Havvinkukkaro-blogin lövvät sežo Facebookas.

Anukselazien joukko tuttavui kaksikielizeh markinoičendah Joensuus

Syvyskuun allus joukko anukselazii yrittäjii da toizii ruadajii tuttavuttih kaksikielizeh markinoičendah Joensuus. Matku liittyi karjalan kielen kehittämispromjektah, kudamas huavatah suaha karjalan kieli argikäyttöh, sežo biznessuelokses. Hyö jalgevuttih kohtih, kudamis käytetäh ei vaiku yhty kiely markinoičendas da opastuslavvois. Löydyi heile laukois ven'ankielen maltajjii ruadajii sanelemah monikielizen markinoičendan merkičykses. Tuttavuttih anukselazet vie karjalan kielen opastundah yliopistol da toizih kohtih Joensuus. Kodimatkal hyö joukol paistih sih näh, kui vagavazeh Suomes opitah karjalan kiely nostua, da suadih uskuo sih, ku karjalan kieli on heijän oma sežo biznessuelokses. Projektan vuoh Anukses on ruvettu panemah yričyksien nimi- da opastuslaudoih karjalankielizii tekstoi. Talvel 2015 Anukses piittih kyzely rahvahale, kyzyttih rahvastu arvioija karjalan kielen tärgevytty sežo biznessueloksen kielenny. Tuloksennu oli, ku

enämbi 70 procentua vastuajis pidi tärgienny sežo karjalan kiely biznessueloksen kielenny. Tulos on merkittävy sendäh, ku vuitti ylittäy selgiesti karjalazen rahvahan vuitin Anuksen eläjis. Käytäjien karjalan kiely voibi alovehen eläjile viestittiä, ku pagin on oman alovehen yričystoiminnas da sit suavut dengat jiahäh omah linnah. Karjalan kielen nägyvyys pihoi sežo lujendau rahvahan identitiettua. Turizman kannal karjalan kiel on markinoičendas da opastuslavvois sežo tärgei merkičys. Ven'ankielizii

tekstoi maltamattomile suomalazile Anukses matkuajile karjalankielizet tekstat ollah ven'ankielizii ellendettävembiä, ga karjalankielizet tekstat (suomenkielizien sijah) ozutettas, ku anukselazet rahvas pietäh čestis omua kiely, omii juurii.

Karjalan kieli argikäyttöh -promjektas on keral Anukses ruadai alovehelline kehittämisorganizacii INTRAFondu, kudai on yhtesuavos Pohjanmaa-Karjala ry:n kel. Palazii joukon matkas voitto kaččuo KKS:n Youtube-kanualapäi.

Karjalankielizien uudizien kuuluvusaloveh on nygöi leviembi

Karjalankielizet uudizet kuulutah nygöi sežo Suvi- da Pohjas-Savos joga piätenčy, aigua 13:45. Aijembah uudizii on kuunneltu Pohjas-Karjalas. Yle Päivännouzu-Suomen piälikkö Johanna Raatikainen sanou, ku ristikanzat ollah oldu tyydyväzet uudizih, a tahtoloi uuzis kuuluvusalovehis on sežo olluh. Raatikaisen mugah Yle Päivännouzu-Suomi tahtou täyttiä tämän tahton da nenga avvuttua omal ozaltah kiely säilymäh. Uudizet luajitah Jovensuus kui ennegi da net kiändäy da lugou Natalia Giloeva.

SUVI-SAVON RAADIOVO
94,6 MHz (Mikkeli)
99,1 MHz (Savonlinna)
97,4 MHz (Pieksämäki)
YLE RAADIOVO SAVO
98,1 MHz (Kuopio)
96,5 MHz (Iisalmi)

Lähte: Savon Sanomat, Iida Muhonen

Karjalan Sivistysseuran hätken kestänyh ruado valmistui

Karjalan Sivistysseura on suannuh valmehukse SAMPO – tiedokandupalvelun, kudamaa voibi käyttiä kentahto Karjalan historieh libo omassah karjalazeh suguh miely kiinnittänyh. Sammos löydy Karjalan heimos da sen iel ilmah piässyöis lehtis jullattuloi kirjutsii vuvves 1906 algajen, tutkimusainehistuo, kartoi dai Karjalan pravoslaunoloin prihodoin kirikönkirjoi. Ainehisto on keskitetty Vienan Karjalan, Raja-Karjalan da Anuksen alovehile. Eččoloi tiedokandah voi luadie eriluaduzien eččosanoin avul. Nämmä sanat nävytäh ezisivul. Sammon adressi on: www.karjalansivistysseura.fi/sampo

Portugaalii andoi enzimäzet kaksosrahvahallizuot sadoi vuozii tagaperin karkoitettuloin juudalazien jälgipolvile

Ispaanii da Portugaalii karkoitettih, pakkokiännnytteti da tapettih tuhanzii sefardijuudalazii 1400–1500-luvul inkvisition aigah. Tänä vuvvennu mollembat muat ollah luajittu zakonan, kudaman mugah karkoitettuloin jälgipolvet vojah suaja kaksosrahvahallizuon.

Kuva: Wikipedia, Maurycy Gottlieban mualavus vuvvel 1878

Portugaalii on andanuh enzimäzet kaksosrahvahallizuot nenga 500-vuottu tagaperin karkoitettuloin juudalazien jälgipolvile, sanelou uudistoimisto AP.

Portugaalien oigevusministerstvu kerdoi tossargennu, ku se hyväksyi kolme enzimästy rahvahallizuseččomustu 2.ligakuudu. Kaikkiedah eččomuksii on tulluh yli 200. Muut ollah ministerstvan mugah vie käzitelävännny.

Panamas eläi sroju-urakoiččii Alfonso Paredes Henriques saneli AP:le, ku häi omassah vellenke oldih hyvinmenijöin eččijöin joukos. Hyö suajah Portugaalien pasportan dai oigevuon ruadua EU:s.

Zakon kaksosrahvahallizuon andamizes karkoitettuloin sefardijuudalazien jälgipolvile hyväksyttih kevätkuus. Kaksosrahvahallizuttu voi eččie, ku voi tovestua yhtevyön Portugaalies silloi karkoitettuloih juudalazih ezimerkikse suguvälin, sugunimen libo perehen kodikielen avul.

Sežo Ispaanii luadi tänä vuvvennu samanluaduzen zakonan, kudai tuli voimah ligakuun allus. Tämä zakon miäriäy, ku eččijöil yhtelläh vuajitah ispaanielazen kul'tuuran tiedämisty da mittustutah yhtevytty nygy-Ispaanieh.

Brituanien yleisraadvoyhtivö BBC:n mugah Ispaanie andoi hedi kaksosrahvahallizuon 4302 ristikanzale. Hyö oldih jätetty omassah eččomukset iellembäizen zakonan voimasoloaigah. Sen perustehel heil olis pidänyh luobuo aigazembas rahvahallizuostah, ku hyö suadas Ispaanien pasportan.

Sefardijuudalazikse kučutah alun perin Ispaanies da Portugaalies elänyöidy juudalazii, kudamii ahtistelth 1400–1500-luguloil inkvisition aigah. Tuhandet heis puututtih jättämäh omassah kodimuan.

Niilöi, kudamat ei lähtietty iäres, pakkokiännnytteti hristianskoin vieroh da tapettih.

Lähte: Yle:n verkkosivut

Ukrainu da Karjal

Muudam vuosi tagaperin televiizoras ezitetih dokumentuohjelmu Petroskoin raadivon endizes ruadajas, kudai musteli kačkerah raadivon suomenkielizen periodan lopindan aigua. Naizen mugah hänen omassah eloksen kauhein kodvaine oli, ku raadivos sanotih: "Täs pagizou Petroskoi". Mustelendas pastoi läbi viha karjalan kiely da karjalazii kohtah. Duumaičin jo silloi, ku tua vihahäi on samanluadustu kui ven'alazien laidunationalistoin viha ukrainan kiely i rahvas-tu kohtah. Nygöi laidurahvahallismielizet ven'alazet ečitäh Ven'an valdivon algukodi-paikkua Kiovan Rusjis da Krimil vähäzen samah tabah kui natsistat ečittih voinan aigah Krimil jälgilöi goottilois, kudamat heijän omissah kuvitelmois oldih nemtsoin eži-izii. Nygyven'alazien propagandu on vastoin histouriellizii tozidieloloi, a yhtelläh sidä käytetäh alovehliitoksien perustelus. Ilmivö on samankaldaine kui suurisuomelazien Karjal-ideju. Lähisugurahvahan oman kielen da kul'tuuran olemasolemine kielletäh kogonah suuriven'alazyön da suurisuomelazuon nimes.

Harvu karjalaine libo suomalaine tiedäy, ku karjalazil da ukrainalazil oli yhtevyksii jo yli tuhat vuotta tagaperin. Karjalazien kaupumatkat suundavuttih pitkin jogisistiemoi sežo sillozeh Ukrainah libo Kiovan Rusjin valdukundah. Karjalazii ruadoi sežo Kiovas suate. Vahnöis dokumentois mainitah vuvven 1072 mais Tshudan Miikkula, kudai oli jo nimes päätellen baltiekkumerensuomelai-

Vizanten da Karjalan keskeizet piätiet keskiajal + em. kirjan tiedot

ne da suurel tovennägövyöl karjalaine. Miikkula oli opastunnuh mies, ku häi otti ozua Kiovan Rusjin kniäzi Jaroslav Viizahan (1019–1054) nevvonandajannu päivännouzusluavilazien enzimäzen zakonkeräilemän Ruskaja Pravdan kirjuttamizeh. Yhtevys ei olluh sattumu, ku Jaroslav oli enzimäi haldivoinnuh Novgorodas da myöhäzembäh Kiovas. Kniäzin akku puoles oli Ruočin kuningahan tytär Ingigerd, kudamale Jaroslav oli svuad'ban yhtevykses andanuh Staraja Ladogan linnan i sen ymbäristön libo karjalazien da ižoralazien eloitetun alovehen.

Karjalan kielen opastujii vähembi tänä opastusvuvvennu

Karjalan kielen opastujien miäry Karjalan tazavallan školis on vähennyh mennyt vuvves 251:1 opastujal. Karjalan tazavallan opastusministerstvan annettuloin tiedoloin mugah opastusvuvvennu 2015–2016 karjalan, vepsän-da suomen kiely opastuu kaikkiedah 6639 školaniekkua 48 opastandulaitokses. Täs miäräs karjalan kielen opastujii on 2060. Vepsän kiely opastuu 256, suomie 4323 opastajua. Lizäopastuslaitoksis karjalan kiely opastuu 71, suomie 126 lastu da keskiammattilaitoksis 284 opastujile opastetah vaiku suomen kiely. Niilöin školien lugu kudamis karjalua opastetah jäi yhtelläh sama. 225 školas on opastandua silleh-

tälleh. Hos školis on opastujien miäry vähennyh, päivykodilois tilandeh on toizenjyittyine. Kaikkiedah 1041 lapses 854 harjavuu karjalan, 82 vepsän da 104 suomen kieleh. Karjalan kielen harjoittelijoin miäry on sit 25:1 enämbi kui jälgimäzenny vuvvennu. Lähte : Oma Mua da <http://edu-re.ru/>

Uuzii kirjoi tulos

KKS:l on terväh tulos uuzii julgavoloi. Enzimäzenny piäzöy ilmah arhijepiskoppu Leon runokirju *Metsätähti ja mies joka metsään lähti – Meččütiähti da mies kudai meččäh lähti*.

Kirjan tiemannu on luondo. Tuliekse piäzöy ilmah Maria Kähärin eziškolakirjah kuului *sanastokniigaine*. Sežo uuzin Muumikirju *Muumitata da meri* on kodvazen peräs valmis painettavakse. Runokirjas voi luadie tiluandoi edukädeh: tel. 044 500 2215 libo kirsti.karhinen@karjal.fi Hindu on 30 euroo.

Karjalazet rahvahan suarnat internetas

Unelma Konkan luajittu *Karjalazet rahvahan suarnat* on nygöi pandu Karjalan kielen, literatuurin da istorien instituutan internet-sivuloile. Kirjan suarnat ollah vienakse, kudai on niilöin alkukieli, da kiännökset ollah ven'akse. Kui karjalazet muga i ven'alazet voijah nenga olen lugie kirjua.

Suarnat on kerätty da pandu mustoh enimite Pohjas-Karjalas 1930-luvul, konzu hyvii kerdojii vie oli elos. Kerdojannu ruadoi vahnubabo libo died'oi, silloi toiči mužikkugi meččykois kerdoi suarnoi muuloile mužikoile. Suarnoi kerrottih talvel da sygyzyl, konzu suuret ruavot oli ruattu. Uskottih, ku niilöin sanelemine suojuau rahvastu kaikkes pahas. Karjalazet rahvahan suarnat -kirjua ei ole mones kois, a internetas se on monien suadavis. Lähte: Oma Mua, Valentina Mironova

Leena Kushtshenko – Teija Mertaranta, kiändäi: Natalia Giloeva: **Opastummo lugemah da pagizemah karjalavkse**, s. 173, hindu 30 euroo

Arhijepiskoppu Leo: **Luondokuvat lapsih näh**, kuvittai: Maria Kähäri, s.72, hindu 30 euroo

KKS Meijän karjalankielizii julgavoloi voi tilata seuran Jovensuun da Helsingin toimistoloispäi tel.+358 44500 2215, libo kirsti.karhinen@karjal.fi da 0400 246 266, libo pertti.lampi@gmail.com Tiluamizii voi luadie sežo KKS:n verkokaupas <http://karjal.fi/> Lizätiedoloi: Pertti Lampi tel. 0400 246 266